

TA'LIM TIZIMIDA KREATIVLIK POTENSIALINING TARKIBIY ASOSLARI VA USTUVOR TAMOYILLARI

Omonboyeva Meruyert Erkin qizi

“Boshlang‘ich ta‘lim” kafedrası o‘qituvchisi, NavDPI

Kamalova Dilnavoz Ixtiyorovna

“Fizika va astronomiya” kafedrası professori, NavDPI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta‘lim tizimida kreativlik potensialining tarkibiy asoslari va ustuvor tamoyillari haqida fikrlar bayon etilgan. Ta‘lim samaradorligini oshirish, mutaxassislarning kasbiy kompetentlik darajasini rivojlantirish, rahbar va pedagog kadrlarni innovatsion faoliyatga yo‘naltirish, oliy ta‘lim muassasalaridagi o‘quv jarayoniga innovatsion ta‘lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tadbiq etish, ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘zlashtirish va maqsadli yo‘naltirish oliy ta‘lim tizimini modernizatsiyalashdagi dolzarb vazifalar sifatida belgilanishi maqolada o‘z aksini topgan.

Kalit so‘zlar: ta‘lim, pedagog, kreativlik, bilim, texnika, tamoyil, pedagogik mahorat, kompetensiya.

Abstract. This article describes the structural basis and priority principles of the potential of creativity in the educational system. To increase the efficiency of education, to develop the level of professional competence of specialists, to direct the leaders and pedagogues to innovative activities, to apply innovative education and information and communication technologies to the educational process in higher education institutions, to study advanced foreign experiences. The definition of mastering and targeting as urgent tasks in the modernization of the higher education system is reflected in the article.

Key words: education, pedagogue, creativity, knowledge, technique, principle, pedagogical skill, competence.

Bugungi kunda jamiyatimiz har sohada, jumladan, ijtimoiy-ma‘rifiy, fan va ta‘lim, iqtisodiy, madaniy sohalarda shiddat bilan rivojlanib bormoqda. Shunday rivojlanib borayotgan mamlakatimizda har bir soha uchun yetuk malakaga ega bo‘lgan sifatli kadrlarni tayyorlab berish biz – pedagoglarning asosiy maqsadimizga

aylanmoqda. Shu jumladan, ta'lim sohasida ham zamon bilan ham nafas mutaxassislar yetishtirishimiz zarur. Bugungi kunda ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini olib kirish, ta'limni kompyuterlashtirish muammosi muhim ahamiyat kasb etadi.

Millat, mamlakatning ertangi kuni qanday bo'lishi bugungi kun pedagoglari mehnati samarasiga bog'liq. Insoniyat paydo bo'libdiki, kim bo'lishidan, qaysi kasb egasi bo'lishidan qat'iy nazar, barchasining taqdiri ozgina bo'lsa-da, ushbu buyuk kasb egalariga bog'liq bo'ladi. Kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq.

Shunday ekan, inson kamolotida muhim rol o'ynaydigan o'qituvchining bilim, ko'nikma, malakasi, kasbiy va shaxsiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati yuqori darajada bo'lishi talab etiladi. Quyidagi egallanishi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malakalar va shaxsning sifatleri yangi ming yillikda faoliyat olib boradigan pedagoglar duch kelishi mumkin bo'lgan asosiy muammolar:

- ✓ ta'lim sifatini oshirish, ta'lim standartlarining yuqori darajasini kafolatlash;
- ✓ ijodiy va tadqiqot masalalarini mustaqil hal etish, ya'ni kelajakdagi o'qituvchi bevosita ijodiy shaxs bo'lishi kerak;
- ✓ ta'lim oluvchilarning tarbiyasiga qo'yiladigan murakkab talablar yuqori darajali o'qituvchidan ziyolilikni talab etadi, ya'ni pedagogdagi ma'naviy-ahloqiy potentsialning o'рни va ahamiyati oshadi;
- ✓ o'qitish va tarbiyalashning taraqqiy etgan texnologiyalarini, mahalliy va xorijiy tajribaning yangi yutuqlarini uzluksiz o'zlashtirish zarurati;
- ✓ falsafa, psixologiya, tibbiyot, dinshunoslik, iqtisodiyot, huquq, kibernetika va shu kabi turdosh pedagogik fanlarning bilimlar, amaliy malakalar va ko'nikmalarni integratsiyalash talab etiladigan qator yangi murakkab kasbiy-pedagogik muammolarni hal etish zarurati.

Bu talablarni tahlil qilar ekanmiz, bularning barchasini faqat har tomonlama etuk, yuqori kasbiy kompetentlilikga ega bo'lgan pedagog amalga oshirishi mumkin. Bunda bugungi kun pedagoglaridan tinmasdan o'z ustida ishlash, innovatsion jarayonlardan xabardor bo'lish, uzluksiz ta'lim uchun bor imkoniyatlarini yo'naltirgan holda o'zlarida kuch va imkoniyatlar topa olishi talab etiladi. Quyidagilar mutaxassisning pedagogik ishga tayyorgarligining zarur va yetarli

darajasini ta'minlaydigan asosiy talablar hisoblanadi. Shulardan o'qituvchining mahorati kasbiy zaruratdir. Pedagogning mahorati uning kasbiy pedagogik faoliyatini samarali tashkil etishga doir shaxsiy sifatlar majmui bilan belgilanadi. Bu sifatlarga pedagogning:

- ✓ pedagogik bilimi;
- ✓ pedagogik zakovati;
- ✓ pedagogik qobiliyati;
- ✓ pedagogik texnikasi kiradi.

Pedagogning faoliyati quyidagi uchta obyektga yo'naltirilgan:

- ✓ shaxs sifatida pedagog faoliyatining o'z-o'ziga yo'naltirilganligi;
- ✓ pedagog faoliyatining boshqa shaxslarga, jumladan, o'quvchi shaxsiga yo'naltirilganligi;
- ✓ pedagogning o'z faoliyatiga yo'nalganligidadir.

Shuni ta'kidlash kerakki, bugungi kun pedagogi yangilikka intiluvchan bo'lishi va yangilikni sohaga joriy qila olishi zarur. O'qituvchi yangilik kirituvchi sifatida quyidagilarni o'zida shakllantira olishi lozim:

- ✓ yangiliklarni ayniqsa, o'zga davlatlardan kirib kelayotganlarini farqlay olishi va tushunib yetishi;
- ✓ yangiliklarni tahlil qila olishga layoqatlilik;
- ✓ yangiliklarni turli xil vaziyatlarda qo'llay bilishi va kamchiliklarini to'g'rilashi;
- ✓ o'z pedagogik amaliyotida yangiliklardan ijodkorona foydalana olishga layoqatlilik.

Kasbiy kompetensiya – kasbiy faoliyatda insonning kasbiy yetukligini namoyon qiladi. Masalan, pedagogika va psixologiyaga doir bilimlarga ega bo'lish, o'z ustida ishlash, o'quvchilarda motivatsiyani shakllantirish, AKTni bilishi, o'z fanini mukammal bilishi.

Shaxsiy kompetensiya – insonning shaxsiy sifatlarini kiritish mumkin. Muloqotchanlik, bag'rikenglik, yetakchilik, faollik va tashabbuskorlik, moslashuvchanlik, sog'lom turmush tarziga amal qilish, ma'suliyatlilik.

Umummadaniy kompetensiya – o'z tarkibiga ma'lumotli, madaniyatli bo'lishni, umuminsoniy qadriyatlarga va milliy madaniyatga ega bo'lish, mamlakatning ijtimoiy hayotida ishtirok etish, boshqa millatlarning madaniyatini hurmat qilish kabi sifatlarni birlashtiradi.

Maxsus kompetensiya – yetarlicha yuqori darajada o‘zining kasbiy faoliyatini egallash, o‘zining keyingi kasbiy rivojlanishini loyihalash imkoniyatini beradi. Haqiqiy pedagog mazkur sifatlarni o‘zida shakllantira olishi va o‘z o‘rnida foydalanishni, ta’lim tarbiya maqsadini to‘g‘ri qo‘yib, jarayonni yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilishi bugungi kun talabidir. Bunda pedagog faoliyati davomida pedagogik jamoada:

- ✓ o‘z ijtimoiy mavqeyiga ega bo‘lishi;
- ✓ o‘z bilimi va tafakkurini oshirib borib, yangilik sari intilishi;
- ✓ samarali natijalarga erishishi;
- ✓ o‘z faoliyatini samarali tashkil etishi;
- ✓ tajriba orttirishi;
- ✓ ish sharoitini yaratishi;
- ✓ ijod etishi zarur.

Zero, Konfutsiy o‘z qarashlarida takidlanganidek, “O‘zini kamol toptira olmagan inson, o‘zgalar kamolotini ta’minlay olmaydi”. Xulosa shuki, ta’limdagi muammolar va ularning yechimlari birinchi navbatda pedagog kompetentligiga bog‘liq.

Ta’lim sifatini ta’minlash – bitiruvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasi bilan birga o‘quv jarayonining qanday tashkil etilishi va uning belgilangan sifat mezonlariga javob berishida ko‘rinadi. Ushbu vazifa bir qator qonunchilik va me’yoriy hujjatlarda, xususan, “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunda kadrlar tayyorlash tizimi va mazmunini mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollari, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika va texnologiyalarning zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurish misolida aniq maqsadlarga yo‘naltirilgan ko‘rsatma va tamoyillar ko‘rinishida o‘z aksini topgan.

Shu bois, hozirgi davrda ta’lim samaradorligini oshirish, mutaxassislarining kasbiy kompetentlik darajasini rivojlantirish, rahbar va pedagog kadrlarni innovatsion faoliyatga yo‘naltirish, oliy ta’lim muassasalaridagi o‘quv jarayoniga innovatsion ta’lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tadbiiq etish, ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘zlashtirish va maqsadli yo‘naltirish oliy ta’lim tizimini modernizatsiyalashdagi dolzarb vazifalar sifatida belgilandi. Bu esa o‘z navbatida oliy ta’lim muassasalaridagi o‘quv-uslubiy faoliyat mazmunini takomillashtirish, o‘qitishning innovatsion shakl va metodlari, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish zaruratini shakllantirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. D.I.Kamalova, Sh.M.Mansurova, M.E.Omonboyeva. “Technique of laboratory works in physics using information technologies”. “Science and education”. July. 2020. Volume 1. Issue 4. pp. 145-148.
2. D.I.Kamalova, L.X.Turabova. “Fizika fanini o‘qitishda elektron o‘quv qo‘llanmalardan foydalanishning ahamiyati”. “Polish science journal” International scientific journal. Warsaw, Poland. Issue 4(37). April. 2021. pp. 222-225.
3. L.N.Muzaffarova, D.I.Kamalova. “СВЯЗЬ МАТЕМАТИКИ С ЕСТЕСТВЕННЫМИ НАУКАМИ”. “Science and education”. April. 2021. Volume 2. Issue 4. pp. 593-603.
4. D.I.Kamalova, Y.O‘.Mardanova. “Elektron ta’lim muhitida talabalarning texnik bilimlarini rivojlantirishda pedagogik kompetensiyalardan foydalanish”. “Zamonaviy ta’limda matematika, fizika va raqamli texnologiyalarning dolzarb muammolari va yutuqlari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Toshkent. 4-5 noyabr. 2021. 321-324 bet.
5. D.I.Kamalova, Y.O‘.Mardanova. “Nutzung pädagogischer kompetenzen beim entwicklung technischen wissens von studierenden im e-learning-umfeld”. “Berlin Studies” transnational journal of science and humanities. Germany. Volume 1. Issue 1.5. November. 2021. pp. 405-411.
6. D.I.Kamalova, S.O.Hamidova, O.D.O‘rinova, M.E.Omonboyeva. “Elektron o‘quv adabiyotlarini ishlab chiqish jarayonlari”. “Science and innovation” International scientific journal. Volume 1. Issue 8. November. 2022. pp. 318-321.
7. D.I.Kamalova, I.R.Kamolov, M.E.Omonboyeva. “Methodology of application of innovative educational technologies to the process of physics and astronomy education”. “International Journal of Early Childhood Special Education”. (INT-JECSE). DOI:10.9756/INTJECSE/V14I6.267 ISSN: 1308-5581 Volume. 14. Issue. 06. 2022. pp. 2144-2146. Web of Science.
8. D.I.Kamalova, M.E.Omonboyeva. “Ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy prinsip va qoidalari”. “Science and innovation” International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1989-1992.
9. D.I.Kamalova, O.D.O‘rinova, S.O.Hamidova. “Fizika fanini o‘qitishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarning o‘rni va ahamiyati”. “Science and innovation” International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1745-1747.

10. D.I.Kamalova, M.E.Omonboyeva. O‘quv jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati. “Science and innovation” International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1974-1977.

11. D.I.Kamalova. “AutoPlay dasturidan foydalanib elektron o‘quv uslubiy majmua yaratish va undan ta’lim samaradorligini oshirishda foydalanish”. “Science and innovation” International scientific journal. Volume 1. Issue 8. December. 2022. pp. 1978-1981.

12. D.I.Kamalova, S.O.Hamidova, N.Q.Ibragimova. PISA – advantages of the international program. “Science and education” scientific journal. April. 2022. Volume 3. Issue 4. pp. 1051-1054.

13. D.I.Kamalova, S.N.Abdusalomova. “Zamonaviy innovatsion ta’lim”. “Journal of universal science research” International scientific journal. Volume 1. Issue 1. 2023. pp. 187-189.

14. D.I.Kamalova, F.O.Nabiyeva. “O‘qitish jarayonida o‘quv faoliyatining tarkibi va tuzilishi (Elektromagnetizm bo‘limi misolida)”. “Ta’lim fidoyilari” Respublika ilmiy-uslubiy jurnali. №1. 2023. 380-385 b.

15. D.I.Kamalova, S.N.Abdusalomova. “Zamonaviy axborot texnologiyalari”. Conference on universal science research 2023. Volume 1. №1. 2023. pp. 76-79.

Research Science and Innovation House